

Talabalarga tasviriy san'atdan mashg'ulotlarni tashkil etishning nazariy asoslari

Maftunaxon Abdulaziz qizi Maxmudova
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqola oliy ta'lim tizimida talabalarga kompozitsiya fanidandan saboq berishda uning kelib chiqish tarixi, tasviriy san'at asarlarini yaratishda kompozitsiyaning o'ziga xosligi, kompozitsiyaning zarur elementlari bo'lgan soya-yorug', rang yechimi xamda uning jozibadorligi, chiziqlar, tus dog'larini ketma-ket takrorlanib uzviylik xosil qilishi xaqida boradi.

Kalit so'zlar: kompozitsiya, rang, tus, kolorit, rang gammasi, badiiy ijod

Theoretical foundations of organizing visual art training for students

Maftunaxon Abdulaziz kizi Mahmudova
Chirchik State Pedagogical University

Abstract: This article describes the history of its origin in teaching composition to students in the higher education system, the originality of composition in creating visual art works, the necessary elements of composition: shadow-light, color solution, as well as its attractiveness, lines, It refers to the continuous repetition of color spots to form a unity.

Keywords: composition, color, hue, color, color gamut, artistic creativity

Oliy pedagogika ta'lim tizimida tasviriy san'atdan amaliy mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etishdan asosiy maqsad talabalarni ijodkorlikka yo'naltirish va mustaqil tasviriy san'at ustida ishlashni shakllantirishdan iboratdir. Har qanday ijodkor qadimda yashab ijod qilgan tasviriy san'at ustalari merosini va tajribalarini o'rganish bilan birga, san'at asarining tomoshabinga chuqur ta'sir etuvchi kompozitsiya qonunlari va uslubiyanini ham o'rganadi.

Amaliyotda kompozitsiyaning zarur unsurlari, uslubiy shartlari bo'lgan soya-yorug', rang yechimi xamda uning jozibadorligi, chiziqlar, tus dog'larini ketma-ket takrorlanib uzviylik xosil qilishi, katta va kichik o'lchamlar bilan belgilangan nisbat perspektiva o'zgarishlar

Tasviriy san'at turlarini o'rganishda G'arb va Sharq tasviriy san'ati maktabi va ijodkorlari asarlaridan bir qanchasining namunalari misol bo'lishi mumkin. Shu bilan

birga ijodkorlar fantaziyasi tasavvurini boyitadigan tabiat dunyosi, suv osti dunyosi, tabiatdagi tasadifiy voqealardan tasavvur olib, kartina yechimida foydalana olishi mumkin.

Ma'lumki, turli davrlardagi san'at jamiyatini yangi shakl, yangi ilg'or tushuncha bilan boyitib alohida o'ziga xos mazmun kiritadi. Buning uchun esa, rassom xar doimo tabiat va atrof muhit bilan o'zaro munosabata bo'lishi va haqiqatni ifodalashi kerak.

Shuning uchun har bir asarni qaysi musavvir qalamiga mansubligini bilish qiyin emas. Misol uchun I.Repin, V.Surikov, P.Benkov, O' Tansiqboyev, Malik Nabiyev, R. Axmedov va boshqalarning ijodiy asarlarini ko'rsatish mumkin. Ular usuli bilan bir-birlaridan farq qiladi.

Badiiy asar yaratish jarayoni xar bir ijodkorda o'ziga xos, uning jarayoni turlicha kechadi va rang-barang usulda bajariladi. Ko'pchilik tajriba xayotni tabiatni, atrof-muxitni kuzatish, asosiy omillarni ifodalash, eskizlar asosida tugap eskiz nusxasini yaratish ijodiy izlanish jarayonini tashkil etadi.

Oliy pedagogik ta'lim tizimida kompozitsiya fani talabalarni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga kompozitsiya qonun, qoidalarini, haqiqatni to'g'ri shaklda ifodalash usullarini o'rgatadi.

Tasviriy san'atda kompozitsiya qalamtasvir, soya-yorug', rang, xavo va chiziq perspektivasi kabi tasviriy vositalar bilan yaratiladi. Kompozitsiya kursi talabalarni mustaqil ijodiy va pedagogik faoliyatida obrazli fikr yurgashida katta ahamiyatga egadir. Kompozitsiya fani suhbat, ma'ruza va amaliy mashg'ulotlardan iborat, unda kompozitsiyaning asosiy qonun- qoidalari, usul va vositalari, talabalar tomonidan amaliy mashg'ulot va suhbatlar jarayonida yetarli darajada o'rganiladi.

Kompozitsiya o'quv predmet sifatida, haykaltaroshlik, me'morchilik, grafika, qalamtasvir, rangtasvir, san'at tarixi kabi mutaxassis fanlar bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Qalamtasvir va rangtasvirda rassom bevosita kompozitsiya asoslariga murojaat qiladi, uning qonun-qoidalarini bilmay turib kompozitsiya, qalamtasvir, rangtasvir mohiyatini tushunib yetmaydi.

Tasviriy san'atda kompozitsiya qonun va qoidalari insoniyatni ibtidoiy taraqqiyot davridan boshlab shakllana boshlagan. Lekin, ibtidoiy davr odamlari hayotni zehn bilan kuzatsalarda, kompozitsiya sezgisi juda bo'sh rivojlangan. Bunday holatni odam gavdasi va hayvon shakllarini tartibsiz ravishda alohida-alohida tasvirlaganlarini ko'rishimiz mumkin.

Qadimgi dunyo rassomlari tabiat yaratgan o'simlik, barg va gullarni tuzilishida, yil faslini ketma-ket kelishida simmetriya va ritm tushunchalarini anglab, o'z ijodiy asarlarida, kompozitsiyada qo'llay boshladilar.

Shuning uchun qadimgi greklar relief, fronton kompozitsiyalarida ritm va simmetriyadan unumli foydalanganlar. Uyg'onish davrigacha kompozitsiya faniga bag'ishlangan biror bir nazariy qo'llanma yaratmagan.

Uygʻonish davri - renessans insoniyatga ulugʻ sanʻat allomalarini yetkazib berdi. Oʻsha davr rassomlari esdalik kundalik, ilmiy makolalarida kompozitsiya haqida qimmatli fikr, xulosalarni yozib qoldirdilar.

Leonardo da Vinchi va Alberti oʻz maqolalarida badiiy asarlarida dinamik va statik holatlarga alohida ahamiyat bergan edi. Fransuz rassomi E.Delakrua oʻz ilmiy maqolalarida Leonardo da Vinchi, A.Dyurer, P.Rubenslarni kompozitsiyaga oid traktlarini kengaytirib chuqur maʼnolar bagʻishlab davom ettirdi.

Kompozitsiya XVI asr oxirida oʻquv fani sifatida shakllana boshladi. Buni V.Neleng, S.Vasilev kabi metodistlarning Fransiya safaridan soʻng oʻqitish tizimi haqidagi hisobotlari orqali bilish mumkin. 1882 yili taniqli pedagog - rassom Violiye Le Dyukani "Tarixchini tarixi" kitobi rus tiliga tarjima qilgan edi.

Bu kitob shaxsiy ish tajribasidan kelib chiqib, tasviriy sanʻatni oʻqitish metodikasidan suxbat tarzida berilgan. Bu kitobning dastlabki qismida, fantaziya, perspektiva, konstruksiya, yorugʻ-soya munosabatlari, kolorit kabi tushunchalar maʼlum qonunlarga boʻysinishini oʻqtirib oʻtilgan.

Tasviriy sanʻatda kompozitsiya masalalari haqida dastlabki metodik bayonnoma muallifi amerikalik pedagog-rassom A.Doudir. Bu oʻquv qoʻllanmada tasvirda har xil shakl, tusalarni qogʻoz va matoga toʻgʻri joylashtirish, qogʻoz hajmi va formatiga alohida ahamiyat bergan. Tasviriy sanʻatda yangi impressionizm oqimining paydo boʻlishi - rangtasvirda yangilanishga vosita boʻldi, sanʻatni oldinga rivojlanishiga turtki vazifasini oʻtadi. Impressionistlar rang politrasiini boyitdi. XX asr boshlarida Gʻarbiy Yevropa davlatlarida va Rossiyada har-xil badiiy oqimlar paydo boʻlsa boshladi: futurizm, kubizm, ekspressionizm, dadaizm, syurealizmlar shular jumlasidandir.

Realistik sanʻatning buyuk namoyondasi I.Ye.Repin kompozitsiyani nazariy va amaliy rivojlanishiga muhim xissa qoʻshdi. Shuningdek tarixiy janrda har tomonlama yangi novatorlik vositalari bilan V. Surikov rus rassomlariga oʻz taʼsirini oʻtkazdi. U kompozitsiya eskizini bajarishga alohida ahamiyat berdi. Oʻylagan mavzu rassom tasavvurida tiklansa u darrov qoʻliga qalam, koʻmir, moʻyqalam olib eskiz bajarishga kirishardi. Ayniqsa "Boyarina Morozova" kartinasi uchun, oʻnlab, yuzlab qalamlavha, eskizlar bajargan.

Xulosa oʻrnida shuni taʼkidlash kerakki, har bir tasviriy sanʻat asari u qanday turda amalga oshirilganligidan qatʼiy nazar maʼlum qonuniyatlarga asoslanadi. Rassom oʻz asarini boshlashdan avval kompozitsiya jihatdan qanday kshrinishga ega boʻlishini, uning badiiy gʻoyasi qay darajada insonlarning psixologiyasiga taʼsir eashini oldindan tasavvur qilishi lozim. Shundagina, badiiy asar tomoshabinda estetik zavq uygʻotadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baymetov Botir Boltaboevich Formation of the skills of portraying the future

teacher of fine arts in pencil drawing ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal Year: 2020, Volume: 10, Issue:5 Firstpage: (1122)

2. Botir Boltabaevich Baymetov, Muratov Khusan Kholmuratovich, Self Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451 | e-ISSN 2651-446X www.turkjphysiotherrehabil.org 30493 Sketches as a Tool in the Professional Training of a Future Artist-Teacher. Vol. 63. No. 2, (2020) @ www.solidstatetechnology.us

3. Б. Байметов. История развития изобразительного искусства Узбекистана. Наука, образование и культура, Москва, 2016. стр. 19–23.

4. Baimetov Botir Boltabayevich, Sharipjonov Muhiddin. Development of students» descriptive competencies in pencil drawing practice. Issue 08, 2020 issn 2689–100x the usa journals, usa www.usajournalshub.com/index.php/tajssei... mso, ISSN 2689–100X The USA Journals, 261–267.

5. Baymetov, B. B., & Sharipjonov, M. S. O. (2020). Development Of Students' Descriptive Competencies In Pencil Drawing Practice. <http://www.usajournalshub.com/index.php/tajssei>. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 261-267.

5. Boltabayevich, B. B., & Shodieva, B. O. (2020). Individual Approach To The Formation Of Artistic And Creative Talents Of Students In Art Schools. <http://www.usajournalshub.com/index.php/tajssei>. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 637-642.

6. Baymetov, B. B., & Sharipjonov, M. S. O. (2020). Development Of Students' Descriptive Competencies In Pencil Drawing Practice. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 261-267.

7. Boltabayevich, B. B., & Shodieva, B. O. (2020). Individual Approach To The Formation Of Artistic And Creative Talents Of Students In Art Schools. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 637-642.

8. Boltabayevich, B. B., & Pardaboy, K. (2020). Scientific and theoretical aspects of the formation of compositional abilities of students in painting Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451 | e-ISSN 2651-446X www.turkjphysiotherrehabil.org 30494 classes. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).

9. Байметов Ботир Болтабаевич. Актуальные вопросы подготовки педагогических кадров республике Узбекистан. Международный научный журнал «ВЕСТНИК НАУКИ» 2020/10. Том 1. 10 (31). Страницы 5-9.

10. Байметов Ботир Болтабаевич. Тасвирий санъатдан бўлажак рассом-ўқитувчиларни касбий тайёрлашда композиция фанининг назарияси ва методикаси. Science and education journal. 2020/4. Стр. 461-467

11. Байметов, Б. Б. (2020). Педагогика олий таълим муассасаларида

талабаларга композиция фанини ўқитишнинг назарияси ва амалиёти. *Science and Education*, 1(7).

12. Байметов, Б. Б., & Талипов, Н. Х. (2016). Методическая последовательность ведения работы над живописным портретом в педагогическом ВУЗЕ. *Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии*, (4-1), 46-50.

13. Baymetov, B. B. (2020). Development Of The Ability To See And Represent The Form Remotely In The Process Of Teaching Students To Portray A Creature In Higher Pedagogical Education. *The American Journal of Applied sciences*, 2(10), 154-159.

14. Botir Boltabaevich Baymetov. Development Of The Ability To See And Represent The Form Remotely In The Process Of Teaching Students To Portray A Creature In Higher Pedagogical Education. 2020/10 Журнал. *The USA Journals*. Том 2. Страницы- 154-159

15. Botir Boltabayevich Baymetov. Technologies Of Moving Images Of People From Different Views In Fine Arts Lessons. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*. *The American Journal of Social Science and Education Innovations* (ISSN – 2689-100x) Published: January 31, 2021. Стр. 463-468 *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*; 32(3) ISSN 2651-4451 | e-ISSN 2651-446X www.turkjphysiotherrehabil.org 30495

16. B.B Baymetov. Inson qomatining turli ko'rinish va holatlaridan qisqa muddatli tasvirlaridan bajarish myetodikasi. "Science and Education" *Scientific Journal* January 2021 / Volume 2 Issue. 357-365

17. Botir Boltabaevich Baymetov. oliy pyedagogik ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning ba'zi masalalari. *academic research in educational sciences volume 2 | issue 1 | 2021*. 277-283 бетлар.

18. BB Baymetov, XX Muratov. Tasviriy san'atdan amaliy mashg'ulotlarida talabalarning tasvirlash mahoratlarini takomillashtirish texnologiyalari. *Science and Education*, 2021.349-354.

19. Мукаддам Тожикузи кизи Хамрокулова, Рашид Неъматович Зульфиев, Ботир Болтабаевич Байметов. Теория и практика преподавания академического рисунка в подготовке будущего художника педагога. *Science and education scientific journal*. 2020/12. Том 1. Номер 9. стр 364-372.

20. Botir Boltabaevich Baymetov. Art Of Modern Uzbekistan: The History Of Its Development During The Years Of Independence. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*. 2020/10. 125-132.

21. BB Boltaboevich. Methods of portraiture in the process of making sketches and drawings of the human face in higher pedagogical education. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 2020. Том 24. Номер 5. Страницы 6408-6415.

22. Botir Boltabayevich Baymetov. Technologies Of Moving Images Of People From Different Views In Fine Arts Lessons. The American Journal of Social Science and Education Innovations. 2021/1. The American Journal of Social Science and Education Innovations (ISSN – 2689-100x) Published: January 31, 2021. том 3. номер 1. Страницы 463-468.

23. BB Baymetov. Inson qomatining turli ko'rinish va holatlaridan qisqa muddatli tasvirlaridan bajarish myetodikasi "Science and Education" Scientific. January 2021. Volume 2 Issue 1. 357-365. Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451 e-ISSN 2651-446X www.turkjphysiotherrehabil.org 30496

24. BB Baymetov, XX Muratov. Tasviriy san'atdan amaliy mashg'ulotlarida talabalarning tasvirlash mahoratlarini takomillashtirish texnologiyalari. Science and Education, 2021. 349-356.

25. Botir Boltabayevich Baymetov Xusan Xolmuratovich Muratov. Methods Of Teaching Students To Do Sketches In Independent Learning. 2020/12. The American Journal of Social Science and Education Innovations. 2. Номер 12. Страницы 8-13

26. Ulfat Shuxratovich Ismatov Botir Boltabayevich Baymetov. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarini bosh namunasini tasvirlashga o'rgatish orqali texnik mahoratlarini takomillashtirish. 2020/11. "Science and Education" Scientific Journal November 2020 / Volume 1 Issue 8 Страницы 476-484

27. Laylo Mirsoatova Botir Boltabayevich Baymetov. Oliy pyedagogik ta'limda inson qomatini tasvirlashning nazariyasi va myetodikasi. 2020/11 "Science and Education" Scientific Journal November 2020 / Volume 1 Issue 8. Страницы 467-475

28. Botir Boltabayevich Baymetov, Ulfat Shuhratovich Ismatov. Development of competencies of future fine art teachers in description of nature in graphic materials. 2020. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. том 10. Номер 11. Страницы 864-871.

29. Botir Boltabayevich Baymetov. Creativity Of The Outstanding Artist-Miniaturist Kamaleddin Behzad (1455-1536). International scientific and current research conferences "science and innovation in the xxi century: crucial issues, discoveries and achievements" Doi - 03 2021/2/19. Pages: 67-71. Hungary, Europe.

30. Shoxidahon Odiljonovna Botirova Boltabayevich Baymetov. Theoretical foundations of coloring in the organization of fine arts classes. 2021/4. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal <https://saarj.com>. Том 11, номер 4, Страницы 775-782. Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451 | e-ISSN 2651-446X www.turkjphysiotherrehabil.org 30497

31. Bobur Abdugani Ogli Nabiyev Botir Boltabayevich Baymetov. Technologies for Improving the Composition of Students in the System of Higher Pedagogical Education 2021/4. The American Journal of Social Science and Education Innovations. Номер 03. Страницы 64-70

32. Pardaboy Khudoyberdiev Baimetov Botir Boltabayevich Use The Theoretical Foundations Of Color Science In Teaching Students To Work With Educational Productions From Painting. 2021/3. The American Journal of Social Science and Education Innovations. Номер 03.Страницы 330-337.

33. Muxiddin Sharipjonov Botir Baymetov. Oliy pedagogik ta'limda talabalarga inson qiyofasini amaliy tasvirlash jarayonida ijodiy kompyutyensiyalarini rivojlantirish. 2021. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES. Том 2.Номер 3.1066-1070.

34. Iqboloy Ibrahimova Botir Boltabaevich Baymetov. Technologies for using fine arts in developing students' artistic imagination. 2021/4. Asian Journal of Multidimensional. Research (AJMR) <https://www.tarj.in>.Том 10.4. 544-551.

35. Botir Boltabayevich Baymetov. Theory and Practice of Teaching Composition to Future Fine Arts Teachers in Pedagogical Higher Education Institutions Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation; 32(3) ISSN 2651-4451 | e-ISSN 2651-446X. www.turkjphysiotherrehabil.org. Pages: 30482-30497

36 Байметов Ботир Болтабаевич.ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИДА ҲАРАКАТДАГИ ИНСОНЛАРНИ ҲОМАКИ ТАРЗДА ТАСВИРЛАШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ. 2022/7. Multidisciplinary Scientific Journal. Том 1, номер 4. Стр.136-139.

37. ВВ Boltaboevich, К Ogiloy. MASTER OF HISTORICAL PORTRAIT GENRE. 2008. A TEACHER WHO CREATED A SCHOOL IN THE FIELD OF FINE ARTS PEOPLE'S ARTIST OF UZBEKISTAN PROFESSOR MALIK NABIEV (1906-2008)